

NAGY LAJOS

Az EU agrár-monetáris rendszere és a magyar mezőgazdaság

Az EU-hoz való csatlakozás neuralgikus pontja – a környezetvédelem és a munkaerő – migráció mellett az *agrárgazdaság*. Ezen belül is kevésbé ismert az EU agrár-monetáris rendszere, noha ennek ismerete és feltételeinek kihasználása nem kis mértékben befolyásolja a magyar mezőgazdaság elérhető előnyeit és elkerülhető hátrányait.

1. A magyar mezőgazdaság szerepe a termelésben és a külkereskedelemben

E kérdéskörben kínálkozik az összehasonlítás egyfelől a "visegrádi hármak" Csehország, Lengyelország és Magyarország másfelől az EU átlagos helyzetével. A csatlakozás és az agrármonetáris rendszer átvételének a lehetőségei nagymértékben függenek attól, hogy gazdasági fejlettségben mutatott elmaradásunkat mennyiben tudjuk csökkenteni illetve önmagukhoz képest mennyire fejlődünk.

1. A gazdasági elmaradásunk mértékéről

A GDP növekedési üteméről megállapítható, hogy 1990-ben Lengyelországban volt a legnagyobb visszaesés, de utána 1998-ra a legnagyobb növekedés is. A növekedési üzemben Magyarország közepes helyet foglalja el. (Lásd az *1. sz. táblázatot*)

Az egy főre jutó termelésben a gazdasági fejlettség legfontosabb mutatójában 1995-ben a cseh gazdaság mintegy 50 % -kal erősebb, a lengyel pedig 16 % -kal gyengébb a magyarnál. Az is megállapítható, hogy néhány év alatt bizonyos *nivelláció* mutatható ki a három ország között, mivel a lengyel fejlődés a leggyorsabb volt

1. sz. táblázat

A bruttó hazai termék (reál GDP) és egy főre jutó nagysága

Ország	Növekedése			Egy főre					
	előző év (%)			1993		1994		1995	
	1990	1994	1998	ECU	Mo. 100 %	ECU	Mo 100 %	ECU	Mo 100 %
Csehország	-1,2	2,7	3,3	8749	157	9698	175	9410	149
Magyarország	-3,5	2,9	4,4	5544	100	5954	100	6311	100
Lengyelország	-11,6	5,2	5,3	4331	78	4728	79	5318	84

Forrás: Agrarwirtschaft 1998. 3/4. szám.

A gazdasági mutatókat az EU átlagával összevetve igen jelentősnek mutatkozik a lemaradás. A GDP az EU országokban 1994-ben 17.260 ECU volt a három ország átlaga, pedig 7.013 ECU egy főre számítva. Ha a legkevesbé fejlett tagországot Görögországot vesszük ott a GDP 11.320 ECU volt.

Míndezekről megállapíthatjuk, hogy

a) a gazdasági fejlődés azokban az országokban volt gyorsabb, ahol a *piac kiépítése*, a privatizáció és a válságkezelő stabilizációs politika megfelelőbb volt.

b) az egy főre jutó GDP-ben bizonyos kiegyenlítődési tendenciák figyelhetők meg.

c) a tárgyalt országok gazdasági fejlettségbeni elmaradása az EU átlagtól igen *tetes*: ugyanis az egy főre jutó GDP az EU országokban mintegy 2,5-szerese. Görögország is 61% -kal megelőzi ezeket az országokat.

d) a lemaradás csökkentése szükséges ahhoz, hogy a *munkaerő migrációjával* kapcsolatos "nyugati" félelmeket csökkentsük.

2. A mezőgazdaság arányáról a nemzetgazdaságban

Az agrárszektor szerepe a transzformációs országokban viszonylag magas. (Lásd 2. sz. táblázat)

2. sz. táblázat

A mezőgazdaság részesedése a GDP-ben (%-ban)

Ország	1991	Mo 100%	1994	Mo 100%	1996	Mo 100%	1991 100%
Csehország	5,6	62	5,8	87	5,0	83	89
Magyarország	9,0	100	6,7	100	6,0	100	67
Lengyelország	6,2	69	6,3	94	6,5	108	105

Forrás: Agrarwirtschaft I.
Statisztikai Évkönyv 1997. Bp.

Mindenekelőtt megállapítható, mivel az EK (15) országokban a mezőgazdaság aránya, a GDP-ben *1997-ben 2,4 %*, a három közép-európai országban, pedig *5,8 %* volt, hogy a mezőgazdaság súlya ezekben az országokban csaknem *2,5-szerese*.

A vizsgált országokban a mezőgazdaság súlya Csehországban kisebb, Lengyelországban nagyobb, mint hazánkban. Érdemes felhívni arra is a figyelmet, hogy a mezőgazdaság súlya hazánkban az átmeneti években 33 %-kal esett vissza, míg Lengyelországban 5 %-kal növekedett. Ez Magyarországon egyfelől azzal magyarázható, hogy a külső és belső agrárkereslet jelentősebben visszaesett, másfelől azzal is, hogy a nagyüzemi struktúra jelentős felszámolása a *skála hozadék* kiesésével jelentős termelés-visszaeséssel járt.¹ Végül nem elhanyagolható az sem, hogy az *agrárrolló* nyílása miatt a termelési technológia romlott a nagy- és kisüzemi szektorban egyaránt.

Mindenesetre világossá kell tenni azt, hogy

¹ Itt még azt is figyelembe kell venni, hogy az elaprózódott üzemi struktúra miatt folyó termelés átcúszott a statisztikailag nem nyilvántartott mezőbe.

a) az ország *nem agrár-ország* a maga mintegy 6 %-os agrár jelentőségének a részeseivel. Két különböző dolog a részarány és a mezőgazdaság nemzetgazdasági részesezésének kérdése. Hiszen ebben a népesség megtartás, a környezetvédelem, a vidékfejlesztés és nem utolsó sorban az *élelmiszer ellátás biztonsága* is alapverő kérdés.

b) a fentiekből még az is következik, hogy az agrárágazat részaránya a hazánkban a jövőben *inkább csökken*. Noha a termelési hagyományok, a kedvező természeti és szakember ellátási feltételek miatt tartósan az EU átlagot meghaladja.

A mezőgazdaság termelés arányát nagyrészt a *munkaerő ellátottság* nagysága és minősége valamint a *munka termelékenysége* szabja meg.

A mezőgazdaság arányáról nemcsak a termelési szerepe, hanem a keresőkön belüli súlya is tájékoztat bennünket. (Lásd a 3. sz. táblázatot)

3. sz. táblázat

A mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya (a keresők %-ában)

Ország	1991	Mo 100%	1994	Mo 100%	1996	Mo 100%	1991 100%
Csehország	11,8	75	6,9	79	6,0	72	51
Magyarország	15,8	100	8,7	100	8,3	100	53
Lengyelország	26,6	168	26,9	309	26,9	324	101

Forrás: Uo. 1995-ös adat.

1996-ban Magyarországhoz viszonyítva a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya Lengyelországban 3,2-szerese, Csehországban, pedig 0,72-szerese. Magyarországon – hasonlóan Csehországhoz – a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya az átmenet éveiben csaknem felére csökkent míg Lengyelországban alig változott.

Látjuk azt is, hogy a foglalkoztatottsági arány a három országban 1996-ban 13,7 %, addig ez az adat az EU-ban 5,3 %, vagyis 2,6-szerese.²

Mindezek alapján megállapíthatjuk a következőket:

a) A *nagy- és kisüzemi struktúra viszonyának* korábbi és átmeneti időszaki alakulása nagyban meghatározza az agrárfoglalkoztatás súlyát. Cseh- és Magyarországon, ahol korábban uralkodók voltak a nagyüzemek és 1990 után is – a jogi formák megváltozásával részben fennmaradtak jelentősen csökkent az agrár foglalkoztatás. Magyarországon a földterületek mintegy 50 %-án a nagyüzemek gazdálkodnak. Lengyelországban ellentétes feltételek mellett a túlfoglalkoztatás alig változott.

b) Hazánkban a foglalkoztatottság általános csökkenésének jelentős hányada a mezőgazdasági foglalkoztatottság *fogyásából adódott*. Ez másoldalról azt is jelenti, hogy a munkanélküliség jelentős hányada is ebből az ágazatból adódik. De azt is, hogy a *kistulajdonosi* stuktúra kialakulása nem hatott észrevehetően a munkanélküliségre.

c) A termelés és a foglalkoztatás összevetésével a mezőgazdaságban a *hatékonyság* eltérő alakulására derül fény a három tárgyalt országban. Ezt az 1 % foglalkoztatottsági arányra jutó GDP %-kal fejezhetjük ki. Magyarországon ez a hatékonysági mutató 0,57-ről 0,72-re növekedett 1990–96 között, Csehországban 0,47-ről 0,83-ra, Lengyelország-

² Nem súlyozott átlag szerint.

ban valamelyest csökkent 0,24-ről 0,23-ra. Ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy a magyar mezőgazdaság hatékonysága több mint háromszorosa a lengyelnek.

3. A mezőgazdaság és a külkereskedelem

Az EU agrár-pénzügyi rendszeréhez idomulás indokoltá teszi az agrár- külkereskedelem áttekintését.

4. sz. táblázat

A külkereskedelmi mérleg egyenlege az agrártermékek feldolgozottsági foka szerint
(1995-ben millió USA dollárban)

Ország	Feldolgozatlan	Alacsony feldolgozottság	Magas feldolgozottság	Egyenleg ³ (+, -)
Csehország	-634,2	-76,3	-29,5	-740,0
Magyarország	584,6	750,9	570,9	1906,4
Lengyelország	-970,4	-124,6	336,5	-758,5

Összeállítva: Uo.

Az agrárkereskedelemnek aktív mérlege csupán hazánkban van. A magyar mérleg aktívuma nagyobb mint a másik két ország passzívuma. Ez arra utal, hogy a "visegrádi országok" agrár- külkereskedelmében *nagy lehetőségek* rejlenek.

Az is kitűnik azonban, hogy a magyar agrárkivitelnek csupán *30 %-a magas feldolgozottságú*. Miközben Lengyelország passzív mérleg mellett, a feldolgozott termékek forgalmában aktívummal bír. Vagyis számunkra – még ebben az összehasonlításban is – indokolt *a feldolgozottsági fok számottevő növelése*.

Az agrár- külkereskedelem liberalizálása – nagy részt indokoltan – elmaradt az általánostól: Míg más ágazatok számára megvalósult a csaknem szabad import, a mennyiségi és adminisztratív, korlátozások jelentősen csökkentek, a vámok is nivellálódtak. A mezőgazdaságban megmaradt sok országban, *az export adó, az export quota, export engedélyezés, is* más országokban így nálunk is az exporttámogatás.⁴

A WTO megállapodásoknak és az Agenda 2000-nek megfelelően, a piaci jellegű támogatások átalakítását célozzák meg, *közvetlen jövedelmi és a termelési tényezők megsegítésére* irányuló támogatásokkal. Ez az exporttámogatások csökkentését követeli. A helyzet dilemmája hazánkban tehát az, hogy csökkenteni kell *az exporttámogatásokat miközben az agrárárak az EU árnál és gyakran a világpiaconál is alacsonyabbak*.

³ A negatív adat a különböző feldolgozottságú termékek összesítéséből adódó negatív egyenleg vagyis import-többlet.

⁴ 1995-ben a WTO (GAT) elmarasztalta Magyarországot, mert az agrártermékek exportjának támogatását jelentősen túllépte.

II. A magyar mezőgazdaság és az EU agrár-monetáris rendszere

Az EU-beli agrár-szabályozási rendszer meglehetősen *adminisztratív- és komplikált*. Gyakran a direkt-akcióktól sem mentes az agrár-pénzügyi mechanizmus talán még ennél is bonyolultabb.⁵ Még e rendszeren belül is nem a legegyszerűbb az *agrár-pénzügyi rendszer*. Ennek megértéséhez azonban nem kerülhető meg az egyes országok *inflációs rátáinak* különbsége valamint a *valuta árfolyamok* alakulásának az elemzése.

1. Inflációs ráták és valuta árfolyamok

A közép-kelet európai országokban a gazdasági transzformáció közös vonása volt a kezdeti időszakban az inflációs ráta nagymértékű megnövekedése majd csökkenése, amely azonban még mindig *magas szinten rögzítődött*.

5. sz. táblázat

Az inflációs ráták alakulása 1990–1997 között (% -ban)

Ország	1990	1994	1997	1990 = 100%
Csehország	9,7	10,0	9,0	93
Magyarország	28,9	18,8	17,0	59
Lengyelország	585,8	32,2	15,0	0,03

Forrás: U.o.

Az átmeneti időszak kezdetén Lengyelországban volt a legmagasabb az inflációs ráta, de itt csökkent később a legnagyobb arányban is. Magyarország a közbenső helyet foglalta el. Magasabb kiinduló infláció nagyobb csökkenéssel, kisebb kiinduló infláció kisebb csökkenéssel járt.

Makroökonomia-szinten érdemes az inflációt és a munkanélküliséget összevetni.⁶

Először is megállapítható, hogy az átmenet *első éveiben stagflációs-recessziós* helyzet volt ezekben az országokban mivel magas volt az infláció és magas a munkanélküliség is. Vagyis nem volt átváltás *az infláció és a munkanélküliség között*. Még inkább ilyen volt az a mezőgazdaságban, ahol az országos 10–11 %-os munkanélküliségi rátának a kétszerese alakult ki.

Másodszor az is kitűnik, hogy a transzformációs időszak későbbi éveiben az inflációs ráta csökkent a munkanélküliség, pedig magas fokon fixálódott. Tehát olyan helyzet alakult ki rövid távon, amelyet a *Philips görbe* hosszabb távon valószínűsített, nevezetesen azt, hogy rövid távon sincs átváltás az infláció és a munkanélküliség között. A mezőgazdaság ilyen jellegű helyzete szintén hasonló volt. Hiszen kisebb inflációs ráta mellett az agrár. alulfoglalkoztatottság alapvetően nem csökkent.

Harmadszor az átmeneti korszak későbbi szakaszban a gazdaság helyzetének az a jellemzője, hogy a munkanélküliség magas szinten stagnálása *mellett növekedett a kibo-*

⁵ Pl. kikötik, hogy az EU országokban 400 ezer hektár málnát lehet telepíteni, amelyet mennyiségileg szétosztanak a termelő országok között.

⁶ Ezt az összefüggést az ún. Philips görbének nevezzük, amely szerint az inflációs ráta és a munkanélküliségi ráta között ellentétes irány van, vagyis legalább is rövid távon „átváltás” van közöttük.

csátás. Ez azt jelenti, hogy a termelés nem a munkanélküliség csökkenése, hanem más okok miatt következett be. A Philips görbe ugyanis a kibocsátásra vonatkoztatva azt jelenti, hogy a munkanélküliség növekedésével csökken a kibocsátás növekedése is. Makro szinten egy ilyen fejlődés abból következett be, hogy fejlődött a technika, a munkaszervezés, korszerűsödött a gazdasági struktúra. A mezőgazdaságban a növekedés gyakran a jó időjárással, a legkülönbözőbb módon a felhasznált munka mennyiség növekedésével volt magyarázható.

Agrármonetáris-rendszerhez az alkalmazkodás és szabályainak kihasználása indokolja, hogy foglalkozzunk az átmenet *valutáris kérdéseivel is*.

Mindenekelőtt két tényből kell kiindulnunk. *Az egyik* az, hogy a külkereskedelem *iránya* eltolódott a KGST országokból az EU irányába. *A másik* az, hogy néhány ország kivételével az első években *vágtató* hiperinfláció alakult ki. Kivétel Csehszlovákia és Magyarország. De nálunk is kétszámjegyű volt az infláció. Jóval magasabb, mint nyugati partnereinknél. Nézzük meg ennek alapján a valuta árfolyamok reál és nominál formáinak alakulását.

6. sz. táblázat

A nominál- és reál valutaárfolyamok alakulása a transzformációs országokban

Ország	Nominál			Reál ⁷		
	árfolyam					
	1992	1994	1996	1992	1994	1996
Csehország	100	117	119	100	113	114
Magyarország	100	84	65	100	65	62
Lengyelország	100	70	72	100	50	52

Forrás: U.o.

A táblázatban a valuta árfolyamok a résztvevő országok alapján képzett valutakosár szerint vannak meghatározva és az egyes valuták súlyát az országok *agrár-külkereskedelemben* elfoglalt részaránya határozza meg. 1992 egyenlő 100 %-kal, az index, amennyiben 100 fölött van, akkor a valuta *felértékelt* (értsd: adott valutáért a másik valutából kevesebbet adnak), amennyiben az index 100 alatt van, a valuta *leértékelt* (értsd: adott valutáért a másik valutából többet fizetnek).

Megállapítható, hogy a vizsgált időszakban nominál árfolyamok és reálárfolyamok leértékelődtek (az indexek csökkentek) Magyarországon, Lengyelországban, Csehországban felértékelődés ment végbe (az indexek emelkedtek).

Megállapíthatjuk azt is, hogy a reál valutaárfolyamokban bizonyos stabilizáció ment végbe.

Végül mivel tudjuk, hogy a valutaárfolyamok leértékelése export ösztönző ez rávilágít a tárgyalt országok egymás közötti fizetési mérleg kondíciójára is.⁸

⁷ A fogyasztói árindex alapján összeállítva: Statistisches Jahrbuch über den Landwirtschaft 1995.

⁸ Megjegyezzük, hogy a tárgyalt országok valutái alkotják a valuta kosarat. Merőben más eredmények adódnak mondjuk a dollár és a német márka esetében.

2. Az EU agrár-pénzügyi rendszerének lényegéről

Az EU agrár-monetáris rendszere *nem tűnik ki egyszerűségével és világosságával* az agrárszektor szabályozásának többi területéből. Az agrár-pénzügyi rendszer két pilléren nyugszik:

- a) zöld árfolyamon,
- b) a valuta kiegyenlítésen.

a) *Az agrárátszámítási árfolyam* (zöld-árfolyam, Grünkurs)

Az EU-ban különböző valutaárfolyamok vannak és ezekből eltérőek. (1992-ig ez a rendszer érvényesült)

Egyfelől létezik a *hivatalos (irány) valutaárfolyam*, amely a nemzeti valuták és az ECU viszonya. (Pl.: 1998-ban 1 ECU = 1,99 DM). Ez legtöbb EU országban a valuták fel és leértékelése miatt közel van a *piaci árfolyamhoz*.⁹

Másfelől a rendszerhez tartozik az *ún. korrigált hivatalos árfolyam*. Ezen azt értik, hogy a hivatalos árfolyamot *bizonyos százalékkal megnövelik*, így pl.: 1992-ben 12 %-kal.

Ezt részben azért teszik, hogy az agrártermékek *nemzeti piaci árai számára nagyobb mozgásteret* biztosítsanak. Részben azért, hogy az export-importtal összefüggő. valuta-kiegyenlítési rendszernek. Végül a rendszer elemét alkotja az *ún. zöld-árfolyam*, amely agrártermékek *átszámítási árfolyama*. Ez az árfolyam *magasságát* tekintve a hivatalos és a korrigált hivatalos között fekszik.

A zöld árfolyam egyik tényezője a *valutakiegyenlítési* rendszert ehhez igazítják pénzügyi rendszert nem egyszerűsíti az sem, hogy a zöld-árfolyam mezőgazdasági *termékeként* és évente többször is módosul.

b) *A valutakiegyenlítési rendszer*

Az agrár-monetáris rendszer másik eleme a *valutakiegyenlítés*. Ez úgy működik, hogy kapcsolatba hozzák a korrigált hivatalos és a zöld-árfolyamot. (Azokban az országokban, ahol a hivatalos árfolyam fiktív ott a zöld-árfolyamot a piaci árfolyammal kapcsolják össze.)

Azokban az országokban, ahol a zöld-árfolyam magasabb, mint a korrigált hivatalos árfolyam *negatív valutakiegyenlítés valósul meg*. Ez azt jelenti, hogy itt import lefölözés és export támogatás valósul meg. Azokban az országokban ahol a zöld árfolyam magasabb, mint a korrigált, ott pozitív valutakiegyenlítés megy végbe. Ez azt jelenti, hogy az importot támogatják az exportot adóztatják. Megemlítendő amennyiben a zöld-árfolyam és a korrigált hivatalos árfolyam eltérése nem haladja meg a 1,5 %-ot, akkor nem számolnak el kiegyenlítési összeget.

3. A változások iránya az agrár-pénzügyi rendszerben

Az Európai Valutáris Rendszer (EWS) maastrichti elképzelései a *viszonylag fix valuta árfolyamok irányába mutatnak*. Ennek feltételei azonban egyrészt, hogy minden EU ország belépjen, másrészt, hogy valutájuk árfolyamát szűk sávban ingadoztatják, nehezen jönnek létre.

A korábbi valutáris rendszerből megszűnik

⁹ Ez az árfolyam azonban az Egyesült Királyságban, Portugáliában, Görögországban csak fiktív árfolyam, mert csak az EU belüli elszámolásokban használják, mert jelentősen eltér a piaci árfolyamtól.

- a) a hivatalos és a korrigált hivatalos különbsége az ún. switch oder, hiszen megszűnik a korrigált valutaárfolyam.
- b) a valutakiegyenlítési mechanizmus korábbi formája.
- c) a valutakiegyenlítő kifizetéseket korlátozzák.

Az a) azt jelentette – mint fentebb említettük –, hogy a hivatalos árfolyamot egy helyesbítési faktoriall megszoroznak. Így ez az illető valutaértékelésével járt. Így a korrigált hivatalos árfolyam miatt a valutájukat *felértékelő* országok agrárárakat fenn tudták tartani, míg a valutájukat *leértékelő* országok agrárárakat jobban tudták emelni.

Ennek a rendszernek a működése azzal a hatással járt *egyrészt*, hogy az utóbbi évtizedben az *agrárárak 20 %-kal jobban* nőttek mint a világgpiaciak.

Másrészt azzal, hogy megnövekedtek a közösségi költségvetés kiadásai. 1992-ben 5 milliárd ECU-vel.¹⁰

A b) változás a *valuta kiegyenlítési rendszer felszámolása*. Mint tudjuk ez a zöld- és a korrigált árfolyam különbsége. Vagyis a korrigált árfolyam megszűnésével ez is felszámolódik. Meg marad azonban a *hivatalos (irány) árfolyam és a zöld-árfolyam különbsége*. A zöld-árfolyam eltérése – az elképzelések szerint – a hivatalos árfolyamtól 2,5 % -os lehet.

c) Fennmarad bizonyos *kiegyenlítési mechanizmus* azonban az itt kifizetett, összegeket mérsékelni kell. Amelynek kettő célja van: egyfelől az, hogy ne okozzon *nagy mozgást* a zöld-árfolyam és a hivatalos árfolyam eltérése az agrárárakban. Másfelől az, hogy az árak jövedelmi hatása csökkenjen, miközben a mezőgazdaság piaci alkalmazkodó képessége kevésbé romoljon.

4. Az agrár-monetáris mechanizmus működéséről

Az átszámítási árfolyamokat a következő területeken alkalmazzák: az agrárárak átszámításánál, a területi prémiumok, az állatprémiumok és bizonyos strukturális támogatások meghatározásánál.

Az átszámítási árfolyamok változására 1997-ben a következő volt a jellemző: Németországban, Belgiumban és Ausztriában *leértékelés* volt (Pl.: 1 ECU az év elején 1,943, az év végén 1,924 DM volt). Olasz- és Finnországban *nem változott* (Pl.: Olaszországban 1 ECU = 1934 líra). Nagy-Britanniában, Írországban *felértékelődött* a „zöld valuta” (Pl.: 1 ECU = 0,813 fontról, 1 ECU = 0,696 fontra)

Mechanizmus működése szempontjából fontos a *zöld-árfolyam és a nemzeti valuta piaci árfolyamának a viszonya*. A piaci valuta árfolyamokat zöld-árfolyamok aszimmetrikusan követik időben. Azokat a valutákat, amelyeket felértékeltek lassan, de később nagyobb lépésekkel követik a zöld-árfolyamok. Azokat a valutákat, amelyeket leértékeltek gyorsabban és kisebb léptekkel követik a zöld-árfolyamok.

Mi az oka a zöld-árfolyamok eltérő alkalmazkodásának a valutaárfolyamokhoz?

Ez az aszimmetrikus alkalmazkodás azzal magyarázható, hogy a valutaárfolyam eltérések *ingadozási-sávjai* különbözők. A *felértékelt* valutáknál a sáv 0 és 5 %, a *leértékelt* valutáknál, pedig 0 és 2 %. *Gyakorlatban* az ideiglenes árfolyam változások túllépik a sávokat.

A rendszer működésében az *időtényező* is szerepet játszik. Az ún. érezhető *valutaárfolyam* változásokat öt, tíznapos periódus után vezethetik át a zöld-árfolyamokra, akkor

¹⁰ Agrarwirtschaft 1993. 1. füzet.

ha a valuta felértékelésre kerül. Míg a *leértékelt* valutáknál ez az átvezetés *minden tíznapos* periódus után megtörténik.

Pozitív, piaci árfolyam emelkedésénél, (értsd: a nemzeti valuta leértékelődik 1 ECU-ért több nemzeti valutát kell adni), ha a *zöld-árfolyam jobban leértékelt*, tehát mondjuk a területi támogatásból a gazda így nagyobb bevételhez jut. Ilyenkor nem kell valutaki-egyenlítő támogatást adni, amely a költségvetésekben megtakarítást jelenthet.

Negatív, piaci árfolyam csökkenésénél (értsd: a nemzeti valuta felértékelődik, 1 ECU-ért kevesebb nemzeti valutát kell adni), ha a *zöld-árfolyam jobban felértékelt*, tehát mondjuk a gazda kevesebb területi prémiumot kap. Ilyenkor a költségvetéseknek *valutaki-egyenlítő* támogatást kell adniuk.¹¹

Említettük, hogy 1995-ös valutaválság óta a GAP keretében az agrárátszámítási árfolyam speciális formáit vezették be (állat- és területi prémium). Ezt az árfolyamot „*prémium árfolyamnak*” nevezik.¹²

Az átszámítás a *kiinduló általános zöld-árfolyam* alapján történik. Ezt az árfolyamot – feltehetően a Valuta Unio megalakulásakor – *befagyasztyják*. Ezzel azt kívánják elérni, hogy a valutát felértékelő országokban a prémium ne csökkenjen. (Így tettek többek között Ausztria és Németország is.)

5. Az agrár-monetáris rendszer az Euro bevezetésekor és a magyar mezőgazdaság

Az előzőekben végigkísértük az agrárpénzügyi rendszer változásait és a mechanizmus változását. Egyfelől az EURO 1991. január 1-jével tervezett *rögzített* árfolyamán a bevezetése (rögzített viszony az EURO és a nemzeti valuták árfolyamában), másfelől a rendszert ért *kritikák* s végül az, hogy néhány ország (pl.: Görög- és Svédország, Nagy-Britannia) kezdetben *nem csatlakozik* a Valuta Uniohoz (WWU), a pénzügyi rendszer tovább fejlesztését követeli.

a) Melyek a változások fő irányai az EURO-hoz történő átmeneti időszakában?

Mindenekelőtt az ECU árfolyamokat kell átalakítani EURO árfolyamokká. Ez valószínűsíthetően az ECU árfolyamok felhasználásával történik.

Ezen kívül feltehetően fennmarad a zöld-árfolyamok két formája: az egyik az *általános az agrárárakra* vonatkozó, a másik a közvetlen támogatást képző *állat és területi prémium*. Itt azonban két probléma adódik: hogy a nevezett prémiumokat országonként különbözőképpen vagy egységesen határozzák meg: hogy e területeken a zöld-árfolyamot rögzítették-e.

A vélemények az egységesítés irányába mutatnak: azért, mert ezzel oldani lehetne a rendszer bonyolultságát és áttekinthetetlenségét. Ez kedvező lenne a gazdálkodók számára, mert a prémiumok nagyságát stabilizálná. Ezenkívül az egységesítés a rendszer egyszerűsítését jelentené.

¹¹ Az állattartási prémiumot a *naptári év* elején a területi prémiumot a *gazdasági év* elején állapítják meg.

¹² Az agrárreform (GAP) bevezetésekor elhatározott állat és területi prémiumot fenn kívánják tartani. (pl.: ez 1998-ban egy anyatehénre 215 ECU volt a kifizetett összeg ugyanakkor bizonyos nehézséggel is járna. Részben azért, mert bizonyos *inflációs nyomást* képezne, részben azért is, mert a WTO megállapodásokkal ellentétes, amely a *támogatások csökkenését* célozza.

A továbblépés fontos kérdése az is, hogy miként történik az agrárárak és prémiumok átszámítása azokban a tagországok, amelyek nem lépnek be a Valuta Unioba. Nyilvánvaló, hogy ezeknek az országoknak a gazdái sem akarnak az eddigieknél rosszabb helyzetbe kerülni, ezért a „rég” szabályozás még továbbra is fennmarad.

b) Milyen következtetések adódnak az agrárpénzügyi rendszerből és tovább fejlesztéséből a magyar mezőgazdaság számára?

Először is a pénzügyi rendszer még a tervbe vett egyszerűsítések után sem „egyszerű”. Ezért már most gondoskodni kell e terület *specialistáinak képzéséről*, akik *mély jogszabályi és gyakorlati ismeretekkel* rendelkeznek. E specializálódott szakértőknek azonban kitekintéssel kell bírni az egész agrárszabályozás rendszerére. Hiszen ezt nagy mértékben befolyásolja az, hogy az *ártámogatásokról* mindinkább rátesznek a *direkt-mennyiségi* főként a termelési tényezőket támogató forrásokra és a *szociális transzferek* növelésére.

Másodszor amikor Magyarország az EU-hoz ér, akkor már az új Valutáris Unió működik. Feltételek ekkor még a valutáris unioba lépésére nem alakulnak ki. Ezért a mostani „rég” rendszer fenntartását kell igényelnünk, amely előnyösebbnek tűnik számunkra (ahogy ez a most kívül maradó országokban is van).

Harmadszor az agrár szabályozási rendszer változása – direkt támogatások előtérbe kerülése – azt is jelenti, hogy a különböző „prémiumok” fedezésében nagyobb szerepet kell vállalni a *nemzeti költségvetéseknek*. Mivel az előzőekben írtunk arról, hogy hazánkban egyfelől nagyobb a mezőgazdaság súlya mint az EU országok átlagában másfelől az egy főre jutó GDP is kisebb. ezért a nemzeti szerepvállalás *nagyobb nehézségeket jelent*. Így az *átmeneti könnyítések* kiharcolásánál erre is figyelemmel kell lenni. Annál is inkább ebben az irányba kell menniük, mert 1997-ben az EU agrártámogatásnak a nagysága nem csökkent csak a *stukturája* változott. Amennyiben ez a jövőben csökken még akkor is jóval a magyar támogatási szint fölött lesz.

Irodalom

- K. Froberg – L. Glauch: Az átalakulási törekvések állása a közép- és kelet-európai országokban (németül). Agrarwirtschaft 1998.314.
- P. Tillack – E. Schulze: Vállalati és üzemi formák a közép- és keleti-európai mezőgazdaságban (németül U.o.).
- Nagy Lajos: A földbirtok politika és föld piac az EK-ban és a hasznosítható tapasztalatok (készült 1990–1994 OTKA B. kutatás keretében).
- Statisztikai források:
- a) A mezőgazdasági piacok 1996–97 és 1997–98-as évek fordulóján (németül).
  - b) Statistisches Jahrbuch über Ernährung und Landwirtschaft. 1994, 1996 No.

LAJOS NAGY

THE EU'S AGRO-MONETARY SYSTEM AND THE HUNGARIAN
AGRICULTURE

(Summary)

The study deals with two questions, the one: the role of the Hungarian agriculture with regard to the taking into account of the preconditions of the entry into the EU. The other: The EU's agro monetary system and its impact on the joining to the EU.

In connection with the first question I discuss the level of the Hungarian economy, the relative weight of the agriculture. Each questions I treat with comparing the three former state-socialist countries, Czechoslovak Hungary and Poland. The study concludes that since Hungary's GDP per capital is much smaller than the average in the EU and the relative weight of agriculture is much greater, Hungary can have less money to support this branch of the economy.

In connection with the second question, I discuss the Hungarian inflation, and rare of exchange, and then I consider the extremely complicated and hardly understandable agrar monetary system of the EU.

In this respect I investigate the relationship between market and so called green exchange rate. I conclude that – on the one hand – the system is extremely complicated, and the change to EURO, make necessary the training of well equipped specialists. On the other – starting from the endowments of our country, more favourable will be to form, such green rate of exchange which is undervalued in relation with the market exchange rate.